

บทที่ 2

ทฤษฎี แนวความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีและแนวความคิด

ระหว่างการวิจัยในส่วนที่เป็นกระบวนการพิจารณา จำเป็นต้องอาศัยทฤษฎีและแนวคิด เข้ามาร่วมพิจารณาประกอบกับปัจจัยทางด้านการเมือง และปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ โดยทฤษฎีองค์การ และทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง จะนำมาพิจารณาบทบาทหน้าที่ขององค์การที่หลักหนีไม่พ้นกระแสทางการเมือง และความกดดันทางเศรษฐกิจ ส่วนแนวคิดทางด้านสังคมข่าวสาร และเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร จะนำมาพิจารณาในเรื่องของการไหลบ่าของข่าวสาร ที่เข้ามาโดยปราศจากพรมแดน ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่ใช้้อย่างมากมาย ส่งผลให้กระแสโลกเปลี่ยน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาองค์การในอนาคต

1. ทฤษฎีองค์การ (ORGANIZATIONAL THEORY)

เลวิก และฮาโรลด์ (1973) กล่าวว่า องค์การต่าง ๆ จะต้องประกอบกิจกรรม

4 ประการ คือ

1. หน้าที่และเป้าหมายขององค์การ ว่าองค์การมีเป้าหมายอย่างไรและบรรลุเป้าหมายนั้นได้อย่างไร
2. โครงสร้างภายในขององค์การว่า ลักษณะภายในขององค์การแบ่งออกเป็นอย่างไร
3. เครื่องมือในการบริหารองค์การว่า ควรมีการใช้เทคโนโลยีเพื่อควบคุมการปฏิบัติงานขององค์การให้เกิดความมั่นคงได้อย่างไร
4. คนในองค์การจะมีลักษณะแนวความคิดเป็นอย่างไร มีวิถีใดที่จะสร้างความพร้อมให้เกิดขึ้น

ดังนั้น องค์กรใหญ่ ๆ จึงต้องมีลักษณะสำคัญใน 4 ประการ คือ

1. งาน (TASKS) องค์กรจะออกแบบ หรือสร้างสิ่งหนึ่งขึ้นเพื่อบริการ ซึ่งมีเป้าหมายที่แน่นอน
2. โครงสร้าง (STRUCTURE) องค์กรจะต้องมีโครงสร้างของการปฏิบัติงานของคนในองค์กรซึ่งมีลักษณะแบ่งตามสายงาน
3. องค์กรต้องมีเครื่องมือ (TOOLS) ซึ่งประกอบด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่สามารถเป็นอุปกรณ์ในการปฏิบัติการ และช่วยเหลือการบริหารให้มีประสิทธิภาพ
4. คนในองค์กร (PEOPLE) ซึ่งมีลักษณะของพฤติกรรมที่แตกต่างกัน จะต้องกำหนดทิศทางการทำงานให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

บรีด (1955) ได้วิเคราะห์ไว้ในการศึกษาเรื่อง SOCIAL CONTROL IN THE NEWSROOM : A FUNCTIONAL ANALYSIS ว่า การแบ่งงานกันทำ โครงสร้าง เป้าหมาย และนโยบายขององค์กรเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ในการกำหนดหลักเกณฑ์ในการทำข่าวให้แก่สมาชิก ในองค์กรนั้น ๆ ปฏิบัติตาม นอกจากนี้ยังอธิบายเพิ่มเติมว่า การควบคุมขององค์กรใด เกิดขึ้นได้โดยผ่านกระบวนการสังคมประภคิของสมาชิกในองค์กรนั้น ๆ นักข่าวในองค์กรเดียวกันจะใช้กฎเกณฑ์ในการพิจารณาตัดสินใจคัดเลือกข่าวที่คล้ายคลึงกัน ทั้งนี้เนื่องจากการทำงานในลักษณะที่เป็นงานประจำนั้น เป็นการเสริมแรงหรือเป็นการดองช้า โดยการควบคุมทางสังคม ทั้งนี้การควบคุมทางสังคมนั้น หมายถึง พฤติกรรมทุก ๆ อย่างที่สมาชิกขององค์กรได้แสดงออกให้ปัจเจกบุคคลรู้ว่า พวกเขาทำถูกหรือทำผิด

เอลส์ไคน์ (1981) พบว่า ข่าวโทรทัศน์เป็นผลมาจากการตัดสินใจในที่กระทำลงไปโดยยึดถือวัตถุประสงค์ขององค์กรเป็นหลัก เพื่อที่จะข่าวงไว้ซึ่งการดำเนินธุรกิจ สถานีจะต้องควบคุมข่าวให้ตอบสนองความต้องการขององค์กร สถานีจะต้องรักษาผู้ชมไว้เพื่อโฆษณา รายการข่าวจะต้องเป็นที่ยอมรับทั่วประเทศ รายการข่าวจะต้องปฏิบัติตามกฎของ FCC รายการข่าวจะต้องรักษาความน่าเชื่อถือไว้ในฐานะที่เป็นสื่อมวลชน และประการสุดท้าย สถานีจะต้องผลิตข่าวภาษาใต้เงินทูน และเวลาอันจำกัด

อลัมส์ (1978) พบปัจจัยที่คล้ายคลึงกันที่มีผลต่อการผลิตข่าวโทรทัศน์ ได้แก่ กฎหมาย เทคโนโลยี เป้าหมายทางธุรกิจ ซึ่งเป็นบรรทัดฐานที่องค์กรยึดถือ ปฏิบัติ ท่ามกลางการแข่งขัน ปัจจัยในด้านธุรกิจเพื่อหวังผลกำไรจะเป็นสิ่งที่องค์กรข่าวให้ความสนใจเป็นอันดับแรก วัตถุประสงค์ในด้านการค้าขององค์กรจะเป็นตัวหล่อหลอมข่าว ที่เป็นผลผลิตขององค์กรนั้น ๆ

โตมินิค (1986) ได้กล่าวถึงการตัดสินใจคุณค่าของข่าวไว้ เป็นศาสตร์ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับประเพณีนิยม เทคโนโลยี นโยบายขององค์กร และเศรษฐกิจ

ฮอฟสเดกเทอร์ , เฮฟรอน และโรบินสัน (1969 ; 1971 ; 1977) ได้ชี้ให้เห็นว่า นอกเหนือจากปัจจัยภายในองค์กรแล้ว ปัจจัยทางด้านการเมือง สังคมและทัศนคติของนักข่าวยังมีผลกระทบต่อเนื้อหาข่าวด้วย แนวคิดเชิงองค์กรนั้น แยกองค์กรข่าวออกจากระบบของสังคมเป็นระบบที่อยู่โดดเดี่ยวโดยลำพัง และไม่สามารถที่จะอธิบายถึงความสัมพันธ์ของนักข่าวกับระบบอื่น ๆ ในสังคมได้

วิชาด เบ็คแฮนด์ (1978) ระบุว่า การที่จะพัฒนาองค์กร นั้น ต้องพยายามเปลี่ยนแปลงอย่างมีแผนทั่วทั้งองค์กร โดยเริ่มจากฝ่ายบริหารระดับสูง เพื่อเพิ่มควมมีประสิทธิภาพและความเจริญเติบโตขององค์กร โดยการศึกษาต่อที่สิ่งที่ได้มีการวางแผนเข้าไปในกระบวนการขององค์กร ด้วยการใช้ความรู้ทางด้านพฤติกรรมศาสตร์

วอร์เรน จี. เบนนิส (1969) ระบุว่า การพัฒนาองค์กรนั้น เป็นการตอบสนอง การเปลี่ยนแปลงและเป็นยุทธศาสตร์ทางการศึกษาที่สลับซับซ้อน ที่มุ่งให้เปลี่ยนแปลงความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม และโครงสร้างองค์กร เพื่อว่าองค์กรจะได้ทำการปรับปรุงตัวเองให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงภายในองค์กร

สำหรับผู้วิจัยนั้น เห็นว่าองค์กรข่าวนั้นว่า เป็นระบบย่อยระบบหนึ่งที่อยู่ภายในระบบใหญ่ของระบบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในสภาพแวดล้อมภายนอก จึงมีผลกระทบต่อองค์กรข่าวและส่วนย่อยภายใน ซึ่งในทางกลับกัน การกระทำใด ๆ ขององค์กรก็ย่อมส่งผลกระทบต่อระบบใหญ่ได้ในทำนองเดียวกัน

อ.ส.ม.ท. ต้องพบกับแรงกดดันทั้งจากสภาพแวดล้อมภายนอก และภายในองค์กรเอง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอาศัยทฤษฎีทางด้านเศรษฐศาสตร์การเมือง มาพิจารณาในเรื่องของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมทางการเมือง ว่ามีความเกี่ยวข้องกับด้านใด อันจะส่งผลต่อพัฒนาการของ อ.ส.ม.ท. ว่าจะ เป็นไปในทิศทางใด มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรในแต่ละยุคแต่ละสมัย

2. ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง (POLITICAL ECONOMY THEORY)

ทฤษฎีนี้เห็นที่โครงสร้างทางเศรษฐกิจของสื่อมวลชน โดยเน้นการวิเคราะห์โครงสร้างของการเป็นเจ้าของสื่อมวลชน และพลังทางด้านการตลาดของสื่อ ในแง่นี้สถาบันสื่อมวลชน จึงเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันเศรษฐกิจ แต่ก็เกี่ยวข้องกับสถาบันการเมืองอย่างแยกไม่ออก การผลิตเนื้อหาของสื่อมวลชน จึงอยู่ภายใต้ความกดดันของความต้องการในการขยายตลาด และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของเจ้าของหรือผู้ประกอบการ ผลที่ตามมาก็คือ สื่อมวลชนขาดความเป็นอิสระ และมีความจำเป็นต้องให้ความสนใจต่อตลาดที่มีขนาดใหญ่ หลีกเลี่ยงการเสี่ยงภัยในรูปแบบต่าง ๆ ละเลยกลุ่มผู้รับสารกลุ่มเล็ก ๆ และรายได้ต่ำ (ศิริชัย ศิริภาชนะ และกาญจนา แก้วเทพ , 2531)

ทฤษฎีนี้ นำไปพิจารณาประกอบการวิเคราะห์ ในการศึกษาครั้งนี้ได้เน้นแง่ของผลประโยชน์ ของการเป็นเจ้าของสื่อที่มีผลต่อความเป็นอิสระของสื่อมวลชนในการผลิตผลงานภายใต้โครงสร้างที่จำกัด โดยอธิบายเปรียบเทียบให้เข้าใจได้ว่า เนื่องจากสื่อมวลชนไม่ได้เป็นของประชาชนทั่วไปอย่างแท้จริง แต่เป็นของกลุ่มคนเล็ก ๆ เพียงไม่กี่คนเท่านั้น ซึ่งจากโครงสร้างกรรมสิทธิ์ของเมืองไทยนั้น พบว่ากลุ่มคนที่เป็นเจ้าของสื่อประเภทกระจายเสียงนั้น ได้แก่ รัฐบาล และทหาร (กองทัพ) ซึ่งกลุ่มบุคคลทั้ง 2 นี้ ล้วนแล้วแต่เป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่มีวัตถุประสงค์บางประการในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ในลักษณะที่ตอบสนองและเอื้ออำนวยต่อประโยชน์ของกลุ่มเป็นส่วนใหญ่ การจะใช้สื่อมวลชน ซึ่งอยู่ในครอบครองจึงมีแนวโน้มที่จะเป็นไปเพื่อกลุ่มมากกว่าส่วนรวม ความเป็นอิสระของสื่อมวลชน ในการผลิตผลงานจึงมีน้อยลงไป ตามสภาพการที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับสื่อที่ไม่ใช่นักวิชาชีพทางด้านสื่อมวลชนโดยเฉพาะ

สำหรับผู้วิจัย เห็นว่าในส่วนของ อ.ส.ม.ท. แม้ว่าในปัจจุบันจะมีการปรับปรุงและพัฒนาไปมากโดยเงื่อนโซ่ของความก้าวหน้าเทคโนโลยีทางการสื่อสารและแรงผลักดันทางเศรษฐกิจ แต่ทว่าการควบคุมทางการเมืองยังคงมีบทบาทสูง ในการกำหนดลักษณะการพัฒนาองค์การและการให้บริการงานข่าว

นอกจากนี้ยังเห็นว่า อ.ส.ม.ท. ซึ่งเป็นสื่อมวลชนของรัฐ ที่กำลังมีการพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทันกับการก้าวเข้าสู่สังคมข่าวสารในอนาคตอันใกล้นี้ แม้จะถูกครอบงำจากชนชั้นปกครอง และถูกแรงผลักดันทางด้านเศรษฐกิจ รวมไปถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อทั้งจากภายนอกและภายในองค์การ มากน้อยแค่ไหน แต่สิ่งที่ขาดไม่ได้คือ อ.ส.ม.ท. ต้องมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ในฐานะองค์กรสื่อมวลชนของรัฐ เพราะฉะนั้น อ.ส.ม.ท. ต้องช่วยกันสร้างชาติ โดยช่วยกันพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม กล่าวคือมุ่งเป้าประสงค์ของส่วนรวมมากกว่าอื่นใด ในลำดับต่อไปจะนำทฤษฎีสื่อเพื่อการพัฒนา มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ อ.ส.ม.ท. ในแง่ของการนำไปใช้กระตุ้นให้ประชาชนให้รู้จักพัฒนาตนเอง อันจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในที่สุด

3. แนวความคิดเกี่ยวกับสังคมข่าวสาร (Information Society Approach)

3.1 ความหมายของสังคมข่าวสาร (Information society)

สังคมข่าวสาร (INFORMATION SOCIETY) ชื่อนี้เพิ่งจะนิยมใช้มาเมื่อ 10 กว่าปีมานี้ เป็นชื่อที่กล่าวได้ว่าเริ่มมาแทนชื่อสังคมแบบบริการ (SERVICE SOCIETY) และสังคมอุตสาหกรรม (POST-INDUSTRIAL SOCIETY) การใช้ชื่อนี้เป็นครั้งแรกนั้นชื่อที่เกิเกิดขึ้นที่ประเทศญี่ปุ่น ในราวปลายทศวรรษ 1960 และสังคมข่าวสารก็ได้เป็นจุดเน้นของแผนสำหรับสังคมข่าวสารของญี่ปุ่น ส่วนทางด้านสหรัฐอเมริกา นั้น ถือว่าประเทศนี้เป็นสังคมข่าวสารมานาน ตั้งแต่กลางทศวรรษ 1950

อนูช อากาภิรม (2534) กล่าวว่า สังคมทุกสังคมย่อมต้องมีการใช้ข่าวสาร แต่สังคมข่าวสารเป็นสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นเมื่อข่าวสารได้กลายเป็นธุรกิจขนาดมหึมา หรือมีกิจกรรมเป็นเครือข่ายครอบคลุมความคิดของผู้คนจำนวนมากในสังคม มีผู้ประกอบอาชีพให้กิจการข่าวสารเป็นจำนวนมาก กระทั่งเป็นส่วนใหญ่ของสังคม ลักษณะเด่นอีกประการของสังคมข่าวสารก็คือ ปริมาณและระดับการไหลเวียนของข่าวสารสูงมาก ข่าวสารได้แพร่กระจายไปในทุกระดับ ทุกทิศทาง ในหลากหลายรูปแบบ โดยผ่านสื่อที่ทันสมัยในยุค HIGH-TECH) ปริมาณและระดับการเคลื่อนไหวของข่าวสารอย่างสูงนี้สะท้อนความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมไปพร้อมกัน ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำให้การสื่อสารพัฒนาไปโดยมีการผลิต และการใช้เทคโนโลยีทางการสื่อสารที่ทันสมัยด้วยระบบสื่อสารผ่านดาวเทียม ระบบแสง และระบบคอมพิวเตอร์

ALVIN TOFFLER (MORGAN, 1984) กล่าวว่า เรากำลังอยู่ในโลกของ FUTURE SHOCK คือ โลกที่จะต้องอยู่โดยอาศัยคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ซึ่งผลิดงานได้อย่างน่ามหัศจรรย์ ทำให้โลกกลายเป็นยุคแห่ง "สังคมข่าวสาร"

การพัฒนาอุตสาหกรรมทำให้คอมพิวเตอร์มีประสิทธิภาพสูง คอมพิวเตอร์มีความสำคัญยิ่ง เพราะมีประโยชน์เด่นเช่น "สมอง" มีความฉลาดเป็นเลิศ สามารถช่วยจำ ช่วยคิดและคำนวณ ช่วยทำงาน ช่วยเก็บข้อมูล ช่วยเผยแพร่กระจายข่าวสารในทันที สามารถทำได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพสูง คอมพิวเตอร์จึงกลายเป็นเครื่องมือที่จำเป็นในยุคสังคมข่าวสารมากขึ้นทุกขณะ

ผลิตภัณฑ์ใหม่ทางการสื่อสารได้รับความนิยมนสูง อาทิ เครื่องถ่ายเอกสาร โทรสารที่สามารถส่งผ่านในระบบทางไกลได้ วิทยุและโทรทัศน์ถูกผลิตเพื่อความสะดวกในการใช้จึงมีลักษณะเป็น MOBILE คือใช้เคลื่อนที่ได้ เวลาและสถานที่จึงไม่เป็นอุปสรรคต่อการติดต่อสื่อสารในศตวรรษปัจจุบัน ในเวลาเดียวกันอุตสาหกรรมอวกาศทำให้เกิดการใช้ดาวเทียม ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่ใช้ในลักษณะของสื่อทั่วไปและสื่อมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิทยุ และโทรทัศน์ โทรทัศน์ผ่านดาวเทียมกำลังได้รับความสนใจจากบุคคลในสังคมข่าวสาร เช่นเดียวกับกับการแพร่หลายของเคเบิลทีวี

ALVIN TOFFLER (POWERSHIFT, 1988) กล่าวว่า สื่อมวลชนในสังคมข่าวสารเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งรูปแบบของรายการ และลักษณะการใช้สื่อ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ มีการจัดระบบการหาแหล่งข่าวในลักษณะของเครือข่าย (NETWORK) ไปได้ทั่วโลก ในเวลาเดียวกันเทคโนโลยีฮาร์ดแวร์นำไปสู่การกระจายข่าวสารครอบคลุมพื้นที่ทั่วโลก

สังคมในยุคสังคมข่าวสารทำให้วงการต่าง ๆ เกิดการแข่งขัน ทั้งธุรกิจ การเมือง การศึกษา การจัดระบบของโลก กำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบใหม่ ที่มีลักษณะของการรวมตัวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้นทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ความต้องการข่าวสาร ในสังคมเกิดขึ้นทุกระดับทุกวงการ ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกันเกือบทั่วโลก

รูปแบบของการจัดการศึกษาได้พัฒนาเพื่อรองรับความต้องการของสังคมและการพัฒนาประเทศ จากการศึกษาที่ครูผู้สอนเป็นผู้ให้ความรู้ เปลี่ยนเป็นผู้เรียนจะต้องศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง รูปแบบของเศรษฐกิจที่กำลังแข่งขันกันเพื่อให้ได้ข่าวสารมากที่สุด ทำให้ข่าวสารต้องถูกผลิตมากขึ้น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือ วิทยุ โทรทัศน์ วีดีโอ เคเบิลทีวี ดาวเทียม จึงหลายเป็นสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลต่อคนในสังคมยุคปัจจุบัน

ALVIN TOFFLER (THE THIRD WAVE, 1981) กล่าวว่า คลื่นลูกที่สาม ได้เปิดศักราชใหม่ให้แก่ยุคของการสื่อสารหลายรูปแบบ ยุคแห่งข่าวสารพัฒนาเคียงคู่ไปกับยุคแห่งเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลสะเทือนถึงระดับที่สำคัญซึ่งระดับหนึ่งคือ สมรรถนะของคน การเรียนรู้โลกและความสามารถในการเข้าใจเรื่องราวของโลกในตัวคนก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลงชนิดปฏิวัติกันเลยทีเดียว

ซีโมนท์ นันทพันธ์ (ข่าวสารคืออำนาจ, 2537) กล่าวว่า สังคมข่าวสารที่ประชาชนผู้กระหายอยากรู้ข่าวสารสามารถกดปุ่มเพียงปุ่มเดียว ก็สามารถรู้ข่าวสารได้จากสื่อต่าง ๆ ทั่วโลก สังคมข่าวสารในอนาคต และประชาชนคนอ่านจะเป็นผู้กำหนดวาระของข่าวสารว่าเขาต้องการอยากรู้เรื่องอะไร ไม่ใช่คนที่อยู่ในสื่อมวลชนเป็นผู้กำหนดเช่นที่เป็นอยู่ในอดีตและปัจจุบัน

สื่อมวลชนจะต้องปรับปรุงตนเองเพื่อให้ก้าวหน้าทันต่อความเปลี่ยนแปลงและความอยากรู้ของเห็นของคนในสังคม ธุรกิจในวงการสื่อมวลชนจึงมีทั้งธุรกิจที่เกิดขึ้นใหม่ และธุรกิจที่จะต้องล้มสลายไปตามกาลเวลา เพราะในวงการธุรกิจสื่อมวลชนก็มีการแข่งขันกันสูงมาก ไม่แพ้ธุรกิจอื่น ๆ

จอห์น ไนซ์บิตต์ และคณะ (เมกาเทรนด์ , 1982) กล่าวว่า เรากำลังจมอยู่ในทะเลแห่งข้อมูลข่าวสาร และหิวโหยต่อความรู้ใหม่ ๆ อย่างที่สุด ซึ่งทุกวันนี้ มีสื่อมวลชนที่จะเสนอข้อมูลข่าวสารสะท้อนการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านให้แก่เราได้ตลอดเวลา ทั้งจากเครือข่ายเคเบิลทีวี และจากสถานีแต่ละช่อง จากวีดีโอและฟิล์ม จากนิตยสาร หนังสือพิมพ์ จำนวนนับไม่ถ้วน

จอห์น ไนซ์บิตต์ และแพทริเซีย อเบอร์ดีน (เมกาเทรนด์ 2000, 1990) กล่าวว่า ข้อมูลข่าวสารหรือ สารสนเทศ ได้ก้าวหน้าขึ้นมาเป็น สินค้า สำคัญมากขึ้นทุกทีและทำท่าว่าจะกลายเป็นสินค้าหลัก เค็ดวินเราไม่ซื้ออาหารรถแทรกเตอร์ แต่ซื้ออาหารไอเดี่ย ขนาดผลิตภัณฑ์ซึ่งเล็กยิ่งเบา ก็ยิ่งสะดวกในการลำเลียงขนส่ง ลักษณะดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ผลักดันให้เศรษฐกิจโลกก้าวสู่ความเป็นหนึ่งเดียวรวดเร็วยิ่งขึ้น

การที่นำเอาลักษณะของสังคมสารสนเทศที่มีอยู่แล้วในปัจจุบันมาศึกษาก็เพื่อจะได้เห็นแนวโน้มในอนาคต อ.ส.ม.ท. ซึ่งเป็นสถาบันหนึ่งในสังคม จะหลีกเลี่ยงความเกี่ยวพันพึ่งพาสถาบันอื่น ๆ คงเป็นไปได้ เพราะฉะนั้นการเตรียมตัวเพื่อเข้าสู่ยุคดังกล่าว โดยการแสวงหาความก้าวหน้าในการพัฒนารูปแบบองค์การ และการผลิต ตลอดจนการให้บริการข้อมูลข่าวสาร โดยการนำเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารเข้ามาใช้ในองค์การ เพื่อให้เกิดประโยชน์และสนองความต้องการ "ข่าวสาร" ของประชาชนในสังคมไทยต่อไปในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะขณะนี้หลายประเทศได้ก้าวเข้าเข้าสู่ยุคสังคมข่าวสารแล้ว มีการปรับปรุงองค์การ และงานผลิตข่าวสารไปอย่างกว้างขวางทั้งสื่อทั่วไปและสื่อมวลชน จึงเกิดสื่อในระบบทางไกลมากขึ้น ซึ่งหมายถึงแทบจะไม่มีพื้นที่แห่งไหนในโลกที่จะไม่สามารถรับทราบข่าวสารหรือความเป็นไปต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ด้านเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารเป็นอย่างไรจะได้กล่าวเป็นลำดับต่อไป

3.2 เทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร (INFORMATION TECHNOLOGY หรือ IT)

BRUNS & MCFARLAN (1987) ให้ความหมายคำว่า เทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร ว่า เทคโนโลยีทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการส่งข่าวสารในสำนักงาน เทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสารกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายภายในขององค์การ ช่วยให้ผู้บริหารองค์การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยในการเก็บข้อมูลต่าง ๆ เพื่อการตัดสินใจด้านนโยบาย และยังช่วยสร้างสรรค์แนวทางใหม่ในการรวบรวม จัดลำดับ และนำข้อมูลข่าวสารมาใช้ ยิ่งไปกว่านั้น เทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารนี้ ยังมีบทบาทในการจัดลำดับข้อมูลข่าวสาร 3 รูปแบบด้วยกัน คือ 1) การรวบรวมข่าวสาร (CONSOLIDATING) 2) การนำข่าวสารเข้าสู่ศูนย์กลาง (CENTRALIZING) 3) การกระจายข่าวสารออกจากศูนย์กลาง (DECENTRALIZING)

นอกจากนี้ในแง่ของการตลาด MC FARLAN (1984) กล่าวว่า เทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารเพิ่มโอกาสในการแข่งขันรูปแบบใหม่ โดยก่อให้เกิดอุปสรรคในการเข้าสู่ตลาด เปลี่ยนแปลงรูปแบบการแข่งขัน เปลี่ยนสมรรถอำนาจของผู้ขาย และกระตุ้นให้เกิดสินค้าใหม่

MC KENNEY & MC FARLAN (1982) ระบุว่า เทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร ประกอบไปด้วย

- 1) ระบบอัตโนมัติในสำนักงาน
  - 2) ระบบโทรคมนาคม
  - และ 3) ระบบการประมวลข้อมูล
- ซึ่งเทคโนโลยีทั้ง 3 แบบนี้ ได้ประกอบขึ้นเป็นเครือข่ายข้อมูลข่าวสารในองค์การธุรกิจต่าง ๆ เช่น ระบบธนาคารใช้การประมวลข้อมูลร่วมกับระบบโทรคมนาคม เป็นต้น

ทั้งนี้การรวมเทคโนโลยีทั้ง 3 แบบ เข้าด้วยกัน จำเป็นต้องผ่านวิวัฒนาการ 4 ขั้นตอน คือ

- 1) การลงทุนหรือการริเริ่มโครงการ
- 2) การเรียนรู้และการปรับตัวให้สอดคล้องกับเทคโนโลยี
- 3) การควบคุมด้านการบริหาร
- และ 4) การใช้เทคโนโลยีในระดับกว้าง

"เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทอย่างมากต่องานทุกประเภทในองค์การ แม้ปรากฏการณ์นี้จะพบเฉพาะในองค์การขนาดใหญ่หรือบริษัทที่มีเครือข่ายนานาชาติ แต่ก็เป็นแนวโน้มที่แต่ละประเทศจะประสบในไม่ช้า โดยเฉพาะไมโครคอมพิวเตอร์ กลายเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับองค์การเจริญแล้วหรือกำลังพัฒนา ผูกกับเครือข่ายโทรคมนาคมที่ทันสมัย ทำให้เราสามารถเข้าถึงข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง และรวดเร็วทำให้การระดมความคิดเพื่อตัดสินใจได้รับข้อมูลอย่างมากมา ซึ่ง เป็นผลให้องค์การสามารถนำข้อมูลเหล่านี้ มาพัฒนาและปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานขององค์การได้ดีขึ้น "

(BUSINESS WEEK , 1983 P.68)

นายชัชวาลย์ คุประตกุล (คนเก่งแห่งอนาคต, 2532) กล่าวว่า เทคโนโลยีการสื่อสารยุคใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ดาวเทียมสื่อสาร กำลังส่งผลกระทบต่อทำให้โลกทั้งโลกเสมือนกับกำลังมีขนาดเล็กลง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การถ่ายทอดรายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม ซึ่งฝ่ายรับมีทั้งประเภทที่รับจากสถานีถ่ายทอดรวมบนพื้นดิน และอาศัยจานรับสัญญาณโทรทัศน์จากดาวเทียมเข้าสู่เครื่องรับในบ้านโดยตรง

จอห์น ไนรับิตต์ และแพทริเซีย อเบอร์ดีน (เมกาเทรนด์ 2000 , 1990) กล่าวว่า ครั้งหนึ่ง เราเคยคิดและวิตกกังวลว่า เทคโนโลยีสมัยใหม่จะกลายเป็นเครื่องมือของเผด็จการในการควบคุมประชาชน และในทางเป็นจริงแล้ว พวกเขาก็ใคร่จะทำเช่นนั้น แต่ในปัจจุบันนี้ การณ์กลับกลายเป็นว่า เทคโนโลยีได้มีส่วนช่วยให้ประชาชนคอยสกัดกั้นอำนาจเผด็จการได้ โดยเฉพาะโทรทัศน์และวิดีโอ

ทุกวันนี้ เผด็จการเป็นไปได้ยาก เนื่องจากไม่อาจควบคุมการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารได้เหมือนแต่ก่อน อย่างเช่นที่เป็นอยู่ในยุโรปตะวันออก ในยุคที่ข้อมูลข่าวสาร ถูกกระจายสู่ทั้งโลกอย่าง

รวดเร็วทางโทรทัศน์ เพลิดเพลินอย่างเฟอร์ดินานด์ มาร์กอส จึงไม่สามารถ"พลิกสถานการณ์" จากผลการเลือกตั้งแบบประชาธิปไตยได้ พวกคนแก่ที่กรุงปักกิ่ง แม้ว่าจะกล้าสังหารอิงนักศึกษาจนกองเลือดที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน แต่หากเป็นเมื่อสิบปีก่อนหน้านั้น ขบวนการนักศึกษาที่จะไม่มีทางเคลื่อนไหวถึงลานกว้างแห่งนั้นแน่ ด้วยเทคโนโลยียุคใหม่ ประชาชนสามารถสอดส่องติดตามการทำงานของรัฐบาล ได้มากกว่าที่รัฐบาลจะสามารถสอดส่องติดตามการเคลื่อนไหวของประชาชน

เครื่องคอมพิวเตอร์ โทรศัพท์เคลื่อนที่แบบมือถือ และเครื่องโทรสารหรือ"แฟกซ์" ได้ให้อำนาจแก่ปัจเจกชนมากกว่าที่จะเป็นเครื่องมือควบคุมดังที่เราเคยหวั่นวิตกมาก่อน

ALVIN TOFFLER (THE THIRD WAVE, 1981) ได้ตั้งคำถามที่น่าสนใจไว้ว่า "เป็นไปได้ไหมที่ประเทศกำลังพัฒนาที่ยังอยู่ในสังคมเกษตรกรรม จะสามารถพัฒนาตนเองเข้ามาอยู่ในยุคสารสนเทศ"

การนำเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ และเครื่องอำนวยความสะดวกทางการสื่อสารมาใช้งานในด้านต่าง ๆ จะทำให้กระบวนการและธรรมชาติของการสื่อสารในองค์การ เปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงใด และแตกต่างจากก่อนหน้าที่จะมีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้หรือไม่ อย่างไร อีกทั้งจะสามารถแข่งขันกับองค์การสื่อสารมวลชนอื่นได้หรือไม่ รวมไปถึงการพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์การและประเทศโดยรวม จะเป็นไปในทิศทางใด คงต้องศึกษาในส่วนของภาวะวิเคราะห้ต่อไป

อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารสมัยใหม่ จะเป็นตัวเชื่อมโยงให้โลกแคบลงและกลายเป็นหนึ่งเดียวกันมากขึ้น ซึ่งหมายถึง การปราศจากพรมแดนในการติดต่อสื่อสาร หรือที่เรียกตามศัพท์สมัยใหม่ว่า โลกาภิวัตน์ (GLOBALIZATION) โดยที่การติดต่อสื่อสารจะมีความรวดเร็ว ฉับไว ทั้งนี้ได้มีนักวิชาการกล่าวไว้ดังนี้

จอห์น ไนซ์บิตต์ และแพทริเซีย อเบอร์ดีน (เมกาเทรนด์ 2000 , 1990) กล่าวว่า ยุคหลังสงครามโลกได้สิ้นสุดลงแล้ว ในทศวรรษ 1980 ทั่วทั้งโลกได้เปลี่ยนจากการลงทุนลงแรงในด้านเสริมความมั่นคงทางทหาร มาเป็นสร้างความสำเร็จทางเศรษฐกิจ เกมใหญ่ในทศวรรษ 1990 ก็คือ "การทำให้เป็นแบบทั้งโลก" (GLOBALIZATION) อำนาจทางเศรษฐกิจจะครองความยิ่งใหญ่กว่าอำนาจทางการทหาร และจะเป็นตัวชี้ขาดว่า ประเทศหนึ่งประเทศใดจะมีบทบาทและอิทธิพลแค่ไหนเพียงไรหรือไม่

ในเศรษฐกิจที่เป็นแบบ "ทั้งโลก" (GLOBAL) ไม่มีประเทศใด ไม่ว่าทุนนิยมหรือสังคมนิยม สามารถยืนอยู่ได้อย่างโดดเดี่ยว เพราะการปิดประเทศ และอาศัยแต่เศรษฐกิจภายในของตนเอง จะทำให้ตนเองล่าช้ากว่าคนอื่น ไม่มีหวังที่จะแข่งขันกับคนอื่นได้

ในช่วงการเบ่งบานของเศรษฐกิจโลกของทศวรรษ 1990 ทวีตการณ์สำคัญที่จะทำให้ประเทศหรือบริษัทอยู่ในฐานะได้เปรียบก็คือ คน คุณภาพ และลักษณะประดิษฐ์คิดสร้างของคนที่มีอยู่ จะกำหนดให้ประเทศหรือบริษัทที่อยู่ในโลกเศรษฐกิจ ข้อมูลข่าวสารยุคใหม่สามารถทำอะไรที่แตกต่างไปผู้อื่นได้

นอกจากนี้ยังกล่าวอีกว่า ในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก มีรายการทีวีที่ส่งเข้าจากสหรัฐถึง 75 เปอร์เซนต์ แต่สหรัฐ กลับนำเข้ารายการทีวีจากประเทศอื่นน้อยมาก (เว้นของอังกฤษ) ถ้าสหรัฐนำเข้ารายการศิลปะวัฒนธรรมดี ๆ ก็จะช่วยให้เกิดดุลยภาพทางด้านวัฒนธรรมระหว่างสหรัฐกับประเทศอื่นได้บ้าง

การส่งภาพและเสียงทางสถานีโทรทัศน์ที่มีลักษณะ "ทั้งโลก" ได้ก่อรูปขึ้นบ้างแล้วบนพื้นแผ่นดินใหญ่ยุโรป ในรูปแบบสถานีโทรทัศน์นานาชาติที่กระจายภาพและเสียงผ่านดาวเทียมสื่อสาร แต่คงหนีไม่พ้นปัญหาถึงดั่งกันระหว่างการดำเนินชีวิตแบบ "ทั้งโลก" กับความเป็นชาตินิยมทางวัฒนธรรมและอุปสรรคเล็ก ๆ น้อย ๆ ในเรื่องภาษา

กล่าวได้ว่า การแพร่ขยายของรายการทีวีไปทั่วทั้งโลก มีผลกระทบกว้างไกลยิ่งกว่าแฮมเบอร์เกอร์และกางเกงยีน เพราะกระทบค่านิยมในสังคมแต่ละแห่งโดยตรงและลึกซึ้งมากกว่า

ชานาญ จันท์เรือง (โลกานวัตร 4 กันยายน , 2537) กล่าวว่า ความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ของประเทศต่าง ๆ ในโลกนี้ความไร้พรมแดน เนื่องจากความก้าวหน้าของวิทยาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการติดต่อสื่อสารที่รวดเร็ว ฉับไว ภายในเวลาไม่กี่วินาทีก็สามารถติดต่อสื่อสารกระจายข่าวได้ทั่วโลก ไม่ว่าจะเกิดขึ้น ณ มุมไหนของโลกก็ตาม

ในยุคที่กำลังจะมาถึงนี้ จะปราศจากหรือไร้พรมแดน โดยไม่มีอะไรขวางกั้นการติดต่อสื่อสารทั่วโลกได้ การส่งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ จะไปได้อย่างรวดเร็ว ทันทีทันใด ทำให้หลายต่อหลายคนมีแนวโน้มที่จะเชื่อกันว่า ประเทศที่ฉับไวต่อสถานการณ์เท่านั้น ถึงจะอยู่รอด เทคโนโลยีและข้อมูลข่าวสารจะเป็นหัวใจสำคัญของการแข่งขันการเพิ่มขีดความสามารถในการตัดสินใจ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการ

ครอง การขยายตลาด การย้ายถิ่นฐาน การผลิต และการเคลื่อนทุน เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารด้วยความรวดเร็ว ถูกต้อง และกว้างไกล

อย่างไรก็ตาม การติดต่อสื่อสารที่ปราศจากพรมแดนดังกล่าว จะมีลักษณะที่เป็นพื้นฐานอย่างไร เพื่อจะได้นำมาเป็นตัววัดว่า อ.ส.ม.ท. จะสามารถส่งภาพและเสียงในแบบโลกาภิวัตน์ได้หรือไม่ คงจะต้องนำแนวคิดทางด้านสื่อกระจายเสียงเป็นสื่อที่ถูกกำหนดโดยเทคโนโลยี มาพิจารณา โดยคำว่า ลักษณะการดำเนินงานของ อ.ส.ม.ท. ในอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน และที่กำลังจะก้าวไปในอนาคต มีลักษณะความเป็นสื่อกระจายอย่างไร และมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการดำเนินงานมากน้อยเพียงไร ในด้านใดบ้าง ในขณะที่เทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพื่อที่จะหาทางปรับปรุงแก้ไขกันต่อไป

3.3 สื่อกระจายเสียงเป็นสื่อที่ถูกกำหนดโดยเทคโนโลยี (TECHNOLOGICAL DETERMINISM)

SYDNEY W. HEAD (World Broadcasting Systems , 1985) กล่าวว่า ผู้ที่จะดำเนินการด้านสื่อมวลชน ต้องมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการดำเนินการ ซึ่งการนำเทคโนโลยีดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่ก็ทำได้เฉพาะตามความจำเป็นหรือตามความสามารถที่จะหามาได้เท่านั้น และทุกองค์การเห็นว่าเทคโนโลยีเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำเนินการ

การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการส่งข้อมูลข่าวสารนั้น เทคโนโลยีจะเปลี่ยนแปลงไปอยู่เรื่อย ๆ กล่าวคือ เทคโนโลยีมีการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นตลอดเวลา ซึ่งก็จะมีเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ เพื่อให้สามารถส่งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ไปด้วยความรวดเร็ว ถูกต้อง และแม่นยำ

ทั้งนี้การกระจายเสียงด้วยเทคโนโลยีต่าง ๆ จะส่งผลกระทบต่อรูปแบบ เนื้อหา ราชการ และมีผลกระทบต่อคนบ้าง แต่เทคโนโลยีก็ไม่ใช่ว่าจะจับหลักเพียงด้านเดียว เนื่องจากยังมีปัจจัยประกอบอื่น ๆ อีกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมทั่วไป

อ.ส.ม.ท. มีโครงการที่จะทำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้มากมาย ตั้งแต่เริ่มจัดตั้ง อ.ส.ม.ท. แต่เป็นไปตามเป้าหมายได้มากน้อยแค่ไหนเพียงไร คงจะต้องพิจารณาในลำดับต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ เท่าที่ปรากฏในเอกสารและงานวิจัยนั้นมีอยู่น้อยเรื่อง และแต่ละเรื่องเป็นการกล่าวถึงองค์กรสื่อสารมวลชนนี้เพียงสังเขป ซึ่งส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นไปในเรื่องบทบาทของการเสนอข่าวสารมากกว่าที่จะศึกษาถึงพัฒนาการขององค์กรที่นำเสนอข่าวสาร นอกจากนี้ในส่วนของการแสวงหาทิศทางการพัฒนาองค์กรในอนาคต ยังไม่มีการทำวิจัยขึ้นมาอย่างจริงจัง ซึ่งในปัจจุบันประเทศที่พัฒนาแล้วหลายประเทศ ได้เห็นความสำคัญกับการวิจัยอนาคตและต่างทุ่มเทเงินงบประมาณเพื่องานวิจัยอนาคตนี้อย่างมาก

อย่างไรก็ตามจากเอกสารและงานวิจัยที่ผ่านมา ทำให้ผู้วิจัยเห็นความสำคัญของ อ.ส.ม.ท. ในฐานะองค์การสื่อสารมวลชนของรัฐแห่งหนึ่ง ที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศชาติโดยส่วนรวมว่าจะมีการพัฒนาในอนาคตไปในทิศทางใด ซึ่งในทศวรรษหน้า สังคมไทยย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นการเข้าสู่ยุคสังคมแห่งข่าวสาร หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ อันจะส่งผลให้เกิดการแข่งขันในวงการสื่อสารมวลชนอย่างมาก ผู้วิจัยจึงต้องการทำวิจัยในเรื่องนี้ โดยกำหนดเรื่องของการวิจัยว่า "พัฒนาการของ อ.ส.ม.ท. ในฐานะองค์การข่าวสารของรัฐ"